

ŠKOLITELSKÝ POSUDEK

Na:

Jan Pokorný: *Ernst Cassirer a etnolingvistika*

Diplomová práce, Ústav etnologie
FF UK, Praha 2007, ss. 106 (chybí
CD).

Dílo, jež předkládá Jan Pokorný jako dílo diplomové, je ve skutečnosti něčím mnohem víc: je *expertním*, plně vědeckým pohledem na odkaz Ernsta Cassirera; v centru autorovy pozornosti stojí z pochopitelných důvodů první svazek „filosofie symbolických forem“, *Die Sprache*, svazek, nazřený z perspektivy soudobé etnolingvistiky. Svým tematickým rozsahem, postřehy, viděním souvislostí, vybranými materiáliemi i stupněm analytičnosti značí diplomové dílo *bezkonkurenční* počín ve své kategorii. Odtud: Může být posuzováno či mohlo by být posuzováno jako práce disertační nebo dokonce jako práce Ph.D., aniž by vyšší nároky ohrožovaly bez excelentní úroveň. Ostatně: Pokorného nápadná lucidita byla již patrná v postupové práci *Gramatika a styl v jazycích se spojovací referencí* (2005). Podívejme se na přítomné dílo Jana Pokorného z poněkud větší blízkosti, byť jen na vybraných prvcích. Jeho celek se mi jeví jako „dvousložkový“: Jde tu jednak o *kritiku* Cassirera, jednak (a to mistrovsky) o předvedení *rozmanitosti* jazyků světa; vždyť právě jí, té zanikající, chtěl autor vzdát hold (jak píše na straně 9). Odtud: Dílo může být pojato jako projev čistě kritický, případně jako soudobé domýšlení a rozvinutí témat, jež Cassirer instauroval; současně však (možná tak trochu paradoxně jde o dílo namnoze „substantivně“ pojaté, jak snad nejlépe dokládá oddíl věnovaný „absolutnímu referenčnímu rámci“, konkretizovanému jazyky taba (jde o nový název, viz Bowden, pro tabaru?), tobelo, tidore, dyierbal, jup'ik a tanacross, tedy jazyky navzájem značně vzdálenými. Tento věcný smysl pro intra-lingvistiku (ač není základním posláním práce) není vázán pouze na rozmanitost jazyků a příkladů, nýbrž i na autorovu schopnost obecnějšího zamyšlení nebo pohledu. První část, jakési intelektuální předmostí, přináší tři momenty: přiblížení Cassirerova učení (akcent na evolucionismus), kognitivní vědu (nebo snad amalgam věd?), jejíž adekvátní shrnutí není tak zcela samozřejmé, a nakonec relativismus. Budiž mi dovolena poznámka k momentu relativismu. Připomenu nejprve Skaličkovu *dictum*, vztahující se k bytostní „inkonsistentnosti“ jazyka; sám za sebe podotknu, že jazyk je patrně kategoriálně „nehomogenní“; chci tím říci, že některé gramatické kategorie jsou „světonázorovější“ nežli jiné, což zní z hlediska obecného jazykového imanentismu dosti hereticky. Zdá se mi však, že soudobá etnolingvistika, ať už zdůrazňuje různé podoby epistémických operátorů, evidenciály, klasifikátory nebo zřetele etnosyntaktické, se vydala spíše cestou heterogenosti. A v této souvislosti (chvíli mi to trvalo) spěchám dodat, že postřeh Jana Pokorného o tom, že „překvapivě nejsilnější pozici nemá jazykový relativismus v podobě, jaká se stala známá především díky B. L. Whorfovi, ale ve formě, jejíž počátek je spjat se jménem D. Hymese. Bývá označován také jako etnografie řeči ... vlastně relativizuje Whorfa ... (ano, viz právě Hymes 1966 a „dva typy jazykové relativity – FV). Za markantní příklady můžeme pokládat jazykovou exogamii v amazonské oblasti nebo specifický slovník pro komunikaci s tabuizovanými příbuznými v australských jazycích“ (konec citátu z Pokorného, strana 23), tedy oblast Vaupés (etnologicky viz zejména Jean Jackson) a australský gramatikalizovaný lexikon příbuzenství (viz zejména téměř klasik Arthur Capell), tedy tento postřeh, téměř fenomenální, mne prostě okouznil. Druhá část, tak rozsáhlejší, ta substantivnější, mapující Cassirerovu seriaci, počíná se u mimického,

analogického a symbolického výrazu, jde přes prostor a čas, přes počítání a subjektivitu, přes pojmy až po syntaktický vztah. Ale tu nejde ani zdaleka jen o posloupnost jednotlivých kategorií; Jan Pokorný tu otevřel celé, zcela nepřehledné univerzum zajímavých, nekonečných rozmanitostí z neméně nekonečné řady jazyků z nejrůznějších míst světa. Podtrhuji: *Rozmanitosti bylo dosaženo*, ba rozmanitosti přímo závratné, rozmanitosti, jež snad předčí i ty „nejúplnější“ obsazené svodky deskriptivních gramatik. Pochopitelně takový „gejzír“ není úplně bez viny; ne vždy se autorovi podařilo vyvážené vyjádření (en passant cituji odkaz na klasifikaci evidenciálů); také studium prostoru mohlo být konceptuálně názornější; tu mám na mysli některá přehlednější shrnutí takového Levinsona nebo Lucyho. Ale opět a na druhé straně jsem okouzlen odkazem na „topikalizační systémy“ jazyků Filipín (strana 66); jsem rovněž okouzlen kapitolou „sociální vztahy v jazyce“ (straně 67 až 69); tu se již autor (platí rovněž o přilehlých oddílech) dostává do svého vlastního etnolingvistického rozvažování. Naznačil jsem určité úskalí, zejména vyváženosti (výkladu); mohu dodat další náměty nebo upozornit na drobné nedůslednosti či omyly, jež jsem se snažil uvést přímo v textu. Některé příklady: Abstrakt by mohl být formulován výstižněji; nevím, ale spíše než o „srovnání“ bych mluvil o pohledu/rozboru Cassirerovy filosofie z perspektivy soudobé etnolingvistiky; další: má autor vyhraněný pohled na rozlišení „relativita“ versus „relativismus“?; K. Vossler není „Wossler“; jak se objevil Seler u Boase? (Handbook of American Indian Languages, nikoli jak psáno na straně 11); Cassirer napsal Essay on Man, nikoli Essay on the Man (strana 13); jak je chápán evolucionismus (strana 14): evolucionismus obecně nebo jen v klasickém smyslu?; psaní mayské či májské versus mayské, v souvislosti s tím bych preferoval „mayskou itzáštinu“, nikoli jako českou indoevropštinu) itzáskou mayštinu; podobně v bibliografii stejné datum vydání, viz Cassirer 1996, by měla být odlišena (netýká se jen Cassirera; názvy by měly být v kurzívě). Potud jen několik námětů.

Závěr je neobyčejně jasný: Diplomovou práci Jana Pokorného *Ernst Cassirer a etnolingvistika* jednoznačně doporučuji k obhajobě s návrhem na výbornou; rovněž ji doporučuji, opět jednoznačně, jako podklad pro udělení PhDr.

Doc. PhDr. František Vrhel
Ústav etnologie FF UK

Praha, 5. září 2007.